

a na jejich souvislost s některými místními jmény a toponymy vůbec (hlavně hydro-nymy). Příspěvek V. Vanička Rody pražských a nejvyšších českých komorníků 12. a 13. století nese podtitul K utváření vztahů mezi šlechtou a monarchií v Čechách a obsahuje zajímavou myšlenku o velmi časném omezování panovnické autokracie, kterou ověřuje na příkladu hodnosti nejvyššího komorníka. M. Cetwiński (Wokul „Klejnotów“) rozebírá některé otázky, zejména autorských vlivů, obsahu známého naučně-heraldického dílka 15. století. Popírá tvůrčí účast J. Diugoše. M. Derwich zkoumá v příspěvku Klasztor Sw. Kryža na Lysej Górze a rycerstvo sandomierskie vztahy sandoměřské šlechty ke klášteru. Přehled stavu bádání v oblastech s dřívějším značným vlivem německým obsahují práce A. Skowroňského (Stan badań nad rycerstwem wschodniopomorskim do 1309 roku) a J. Zdrenky (Stan badań nad rycerstwem zachodniopomorskim) a o rozsáhlé výměně názorů svědčí zápis z diskuse. Samostatně uvedený diskusní příspěvek J. Kurtyky o morawické větvi rodu Toporů zřejmě způsobil, že referát P. Klimecké, k němuž byl směřován, nebyl zařazen.

MIROSLAV PLACEK

Andrea Bartošková, Slovanské depoty železných předmětů v Československu. Studie AO ČSAV V Brně, roč. XIII, sv. 2. Academia, Praha 1986, 128 s., 27 křesl, obr., 3 přílohy, IV fotografické tab., německé resumé.

Publikace A. Bartoškové se kromě úvodní části (s. 3—4) skládá z pěti kapitol. V první podává autorka základní typologii nejdůležitějších železných předmětů vyskytujících se v depotech (s. 5—9), jejichž typová škála je velmi různorodá. Kladem je, že typy a varianty popisované seker, radlic, srpů, kos a třmenů jsou i vyobrazeny. Druhá, nejrozsáhlejší část obsahuje soupis depotů (s. 10—64) řazený abecedně podle lokalit, kde jsou uvedeny základní údaje o nálezech, jejich uložení a o literatuře. Všechny dostupné nálezy A. Bartošková vyobrazuje v jednoduchých, avšak výstižných kresbách dle jednotlivých nálezových celků. Z novějších hromadných nálezů, jež autorce nebyly již k dispozici, doplňujeme depot z hradiska „Petrova louka“ u Strachotína (srov. Z. Měřinský, Výzkum hradiště „Petrova louka“ u Strachotína a jeho zázemí v roce 1980 [okr. Břeclav], PV 1980, Brno 1982, 32), Prušánek (srov. Z. Klanica, Výzkum pohřebišť z 8.—11. stol. a pravěkých a slovanských sídlišť v Prušánkách v r. 1979 [okr. Hodonín], PV 1979, Brno 1981, 35—36) a ve výčtu předmětů ze známého nálezů v Moravském Jánu není uveden nákončí, na němž je vyobrazen muž s péřovou ozdobou na hlavě, vypouštějící z levé ruky ptáka, které bylo s největší pravděpodobností též součástí tohoto depotu (srov. J. Dekan, Velká Morava. Doba a umenie. Bratislava 1976, 83—84, obr. 66; Z. Klanica, Velkomoravský gombík, AR XXII, 1970, 426, obr. 5 na s. 428; týž. Počátky slovanského osídlení našich zemí, Praha 1986, 202) a dostalo se do soukromého vlastnictví.

Krátký třetí oddíl je nazván „Kritika pramenů“ (s. 65—66) a čtenář je zde uveden do kritiky vypovídacích schopností shromážděného materiálu. Na základě způsobu získání, dokumentace a dochování v muzejních sbírkách jsou depoty rozděleny do čtyř kvalitativně odlišných skupin. Těžiště studie je bezesporu v posledních dvou kapitolách. Především je to vlastní analýza obsahové stránky depotů (s. 67—97), kde je postupováno dle jednotlivých skupin předmětů (zemědělské a řemeslnické nástroje, zbraně, jezdecká výstroj, předměty denní potřeby a ostatní železné předměty). Ty jsou typologicky zařazeny a pokud je to na základě našich dosavadních znalostí možné, je upřesněno i jejich chronologické postavení. Analýza je pak A. Bartoškové východiskem k závěrečným úvahám (V. kap., s. 98—118). Dle typologických kritérií je zde naznačena relativní chronologie hromadných nálezů a dělení na horizont předvelkomoravský a velkomoravský. Zde autorka nedopatřením rámcově datuje depot z mikulčického VIII. kostela do období let 950—1050 (s. 102), ač v soupisu správně kriticky hodnotí publikované názory, nejnověji jej řadí do období počátku 10. století (s. 26).

Při časovém zařazení depotů se A. Bartošková opírá především o některé celky obsahující chronologicky citlivější materiál, jako například ostruhy, sekery, lité gar-

nitury atd. Podrobněji zde také rozebírá hromadné nálezy s netypickou skladbou (např. Lety u Dobřichovic kladené do předhradištního období, Gajary-Pustatina Vrablicova I a Břeclav-Pohansko III z předvelkomoravského období a depoty Břeclav-Pohansko IV až VII, datované do doby velkomoravské). V kontextu závěrečných úvah je důležitý zejména rozbor depotu Břeclav-Pohansko V, kde se vyskytl třmen se širokými postranními ploškami, zdobenými prolamovanou a tausovanou výzdobou. Podobné třmeny obsažené v hromadném nálezu z Prachová společně s miskou slezského typu datoval R. Turek zhruba do sklonku 7. a 8. století. Analýza depotu Břeclav-Pohansko V, jenž obsahoval i dvě středohradištní nádoby, provedla J. Vignatiová. Analogické exempláře výše zmiňovaných třmenů shledává v pobaltskovikingském prostředí, kde je jejich výskyt kladen mezi léta 850—1075. Datování prachovského depotu je tedy nutno posunout do mladšího období a počátky výskytu třmenů se širokými postranními ploškami lze v našem prostředí předpokládat nejdříve ve 2. polovině 9. století. V této souvislosti bude třeba prodloužit i horní časovou hranici výskytu misky tzv. slezského typu.

Dále se v závěrečných úvahách autorka zamýšlí nad významem depotů a příčinami jejich ukládání, kde vychází ze vztahu k širšímu prostředí (hradiště, sídliště), ke konkrétním stavebním objektům (zemnice, kostel, pod destrukci valu atd.), okolnostmi uložení (pod žernovy a kameny, v zahlobené jamce, v plátěném obalu, v kotlích a hliněných nádobách) i rozboru složen! depotu ve vztahu k nálezové situaci. Tato analýza vede A. Bartoškovou k závěru, že většinu nalezených souborů lze pokládat za ukrytý majetek a z řady z nich vyplývá výrobní zaměření majitele. Nelze vyloučit ani votivní charakter, zvláště u hromadných nálezů pocházejících z exponovaných míst. Chronologicky mají naprostou převahu depoty středohradištního období a jejich uložení souvisí patrně s neklidnou společenskou, vojenskou i politickou situací v určitých historických obdobích. V poslední části závěrečných úvah si autorka všímá společenskoekonomické problematiky, zejména vypovídací schopnosti v depotech zastoupených nástrojů o systému zemědělské výroby, řemeslech, technologii a vojenství v předvelkomoravském období i velkomoravské periodě, i o celkové úrovni hospodářství, nejvíce rozvinutých oblastech, do nichž se hromadné nálezy soustřeďují atd. Z rozboru vyplývá, že hlavní zaměstnání představovalo zemědělství, jež doznalo ve velkomoravské periodě dalších zlepšení, například orební techniky, podobně jako dosáhla další specializace řemeslná výroba, zejména kovářství. jinak je patrna kontinuita zemědělské výroby i řemesla a celé materiální kultury 8. a 9. století.

Práce A. Bartoškové je významným přínosem pro studium problematiky předvelkomoravského a velkomoravského období, neboť podává ucelený přehled o významné skupině nálezů, tzv. depotů železných předmětů, jež jsou důležité z hlediska studia řady různých aspektů vývoje slovanské společnosti, hospodářství, technologie výroby i osídlení a poznatků chronologických.

ZDENĚK MERINSKÝ

Zdeněk Smetánka, Hledání zmizelého věku. Sondy do středověkých Čech. Mladá fronta, Praha 1987 (edice Kolumbus), 334 s., 16 s. fotografií, 97 nečíslovaných plánek, rekonstrukcí a kreseb nálezů v textu.

Drobná knížka určená edicí nejširší čtenářské obci, napsaná svěžím stylem, převyšuje svým významem populárně-naučnou literaturu. Představuje kroniku více než třiceti let středověké archeologie v Čechách. Její autor je nejen očitý svědek všech událostí, které ve svém díle uvádí, nýbrž i jeden z vůdčích duchů, podílejících se na rozvoji této poměrně mladé vědecké disciplíny, a to teoreticky i prakticky, při stanovení i naplňování programu, metodiky, strategie i taktiky v složitém dění bouřlivého vývoje rozvinuté socialistické společnosti. Každá kapitola knihy svědčí o úzkém sepětí středověkého archeologického výzkumu se současnými tendencemi moderního života, který potřebuje mohutné stavby — rozsáhlá sídliště, rychlou dopravu (např. pražské Metro), množství energie (severočeská uhelná pánev — Most), rozvinutou zemědělskou výrobu aj. Pro materiální zajištění základny, i látku pro duchovní — kulturní rozvoj.